

"INFLYATSIYANI JILOVLASHNING XORIJIY TAJRIBASI VA UNI O'ZBEKISTON SHAROITIDA QO'LLASHNING AHAMIYATI"

Shavkatov G'ofur

O'zbekiston Respublikasi Bank-moliya akademiyasi magistranti

shavkatovgofur@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.21837805>

Annotatsiya

Ushbu tezisdagi inflyatsiyani jilovlashning xorijiy tajribasi tahlil qilinib, uni O'zbekiston sharoitida qo'llashning ahamiyati va imkoniyatlari yoritiladi. Tadqiqotda inflyatsion targetlash rejimini muvaffaqiyatli tatbiq etgan rivojlangan davlatlar (Yangi Zelandiya, Kanada, Buyuk Britaniya) hamda O'zbekistonga institutsional va iqtisodiy sharoiti jihatidan yaqinroq bo'lgan rivojlanayotgan davlatlar (Qozog'iston, Turkiya) tajribasi qiyosiy tahlil qilinadi. Xorijiy tajribadagi asosiy shart-sharoitlar, jumladan valyuta kursi moslashuvchanligi va markaziy bank mustaqilligi kabi omillarning O'zbekiston milliy iqtisodiyoti sharoitida qo'llanilishi imkoniyatlari asoslanadi. Tadqiqot natijalari milliy pul-kredit siyosatini xalqaro ilg'or tajriba asosida takomillashtirish bo'yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: inflyatsion targetlash, xorijiy tajriba, pul-kredit siyosati, markaziy bank mustaqilligi, valyuta kursi moslashuvchanligi, narxlar barqarorligi.

Аннотация

В данных тезисах анализируется зарубежный опыт сдерживания инфляции и обосновывается значение и возможности его применения в условиях Узбекистана. В исследовании проводится сравнительный анализ опыта развитых стран, успешно внедривших режим инфляционного таргетирования (Новая Зеландия, Канада, Великобритания), а также развивающихся стран, более близких Узбекистану по институциональным и экономическим условиям (Казахстан, Турция). Обосновываются возможности применения ключевых условий зарубежного опыта, включая гибкость валютного курса и независимость центрального банка, в условиях национальной экономики Узбекистана. Результаты исследования служат разработке практических рекомендаций по совершенствованию национальной денежно-кредитной политики на основе передового международного опыта.

Ключевые слова: инфляционное таргетирование, зарубежный опыт, денежно-кредитная политика, независимость центрального банка, гибкость валютного курса, ценовая стабильность.

Abstract.

This thesis analyzes international experience in curbing inflation and substantiates the significance and possibilities of its application in the conditions of Uzbekistan. The study provides a comparative analysis of the experience of developed countries that have successfully implemented an inflation targeting regime (New Zealand, Canada, the United Kingdom), as well as developing countries closer to Uzbekistan in institutional and economic terms (Kazakhstan, Turkey). The possibilities of applying the key conditions of foreign experience, including exchange rate flexibility and central bank independence, in the context of the national economy of Uzbekistan are substantiated. The findings contribute to developing practical recommendations for improving national monetary policy based on advanced international experience.

Keywords: inflation targeting, foreign experience, monetary policy, central bank independence, exchange rate flexibility, price stability.

Kirish

Jahon amaliyotida narxlar barqarorligini ta'minlashning eng samarali usullaridan biri sifatida tan olingan inflyatsion targetlash rejimi hozirgi kunda dunyoning ko'plab davlatlarida keng qo'llanilmoqda. Markaziy bank ma'lumotlariga ko'ra, hozirda shunga o'xshash rejimdan 33 ta davlat, jumladan, Janubiy Koreya, Yangi Zelandiya, Malayziya, Turkiya, Tailand, Armaniston va Qozog'iston foydalanmoqda, bunda mazkur pul-kredit siyosati usuli birinchi bo'lib Yangi Zelandiyada joriy etilgan va keyinchalik Kanada, Buyuk Britaniya kabi rivojlangan davlatlarda ham muvaffaqiyatli tatbiq etilgan. Bu esa har xil institutsional va iqtisodiy rivojlanish darajasiga ega davlatlarning tajribasini o'rganish orqali milliy iqtisodiyot uchun mos yechimlarni izlash zaruriyatini keltirib chiqaradi.

O'zbekiston Respublikasi ham so'nggi yillarda pul-kredit siyosatini xalqaro ilg'or tajriba asosida isloh qilish yo'lini tanlagan. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 18-noyabrda PF-5877-son "Inflatsion targetlash rejimiga bosqichma-bosqich o'tish orqali pul-kredit siyosatini takomillashtirish to'g'risida"gi Farmoniga muvofiq, Markaziy bank oldiga inflatsiya va inflatsion kutilmalar omillarini doimiy o'rganib borish, xalqaro moliya institutlari va boshqa davlatlar markaziy banklari texnik ko'magini jalb etish orqali ilg'or xorijiy tajribani o'rganish vazifasi qo'yilgan. Bu me'yoriy-huquqiy hujjatning o'zi ham xorijiy tajribani chuqur o'rganish va uni milliy sharoitga moslashtirishning davlat siyosati darajasidagi ustuvor vazifa ekanligini ko'rsatadi.

Shu bilan birga, xorijiy tajribani mexanik tarzda ko'chirib olish emas, balki uni har bir davlatning o'ziga xos institutsional va iqtisodiy sharoitlariga moslashtirgan holda qo'llash muhim ahamiyat kasb etadi. Xususan, Xalqaro Valyuta Jamg'armasi ekspertlarining baholashicha, almashuv kursining moslashuvchanligi inflyatsion targetlash tizimi samaradorligini oshirish va tashqi shoklar ta'sirini yumshatishning muhim sharti hisoblanadi — bu esa milliy valyuta kursini erkinlashtirish darajasi past bo'lgan iqtisodiyotlar uchun rejimni to'liq shaklda joriy etishdan oldin bajarilishi zarur bo'lgan institutsional shartlardan biri ekanligini ko'rsatadi. Shuningdek, Qozog'iston va Belarus respublikasi markaziy banklari tomonidan ham o'rta muddatli istiqbolda inflyatsion targetlash rejimiga o'tish rejasi va dasturlari e'lon qilingani, O'zbekistonga institutsional va iqtisodiy sharoiti jihatidan yaqinroq bo'lgan davlatlarning tajribasini alohida chuqurlik bilan o'rganish zarurligini ko'rsatadi.

Yuqorida keltirilganlardan kelib chiqib, inflyatsiyani jilovlashning turli xorijiy modellarini qiyosiy tahlil qilish, ularning muvaffaqiyat va qiyinchiliklarga olib kelgan omillarini aniqlash hamda ushbu tajribadan O'zbekiston milliy iqtisodiyoti sharoitida qanday saboqlar olish mumkinligini asoslash mazkur tadqiqotning dolzarbligini belgilaydi.

Tahlil va natijalar. Xorijiy tajribani tahlil qilishda ikkita davlat — Janubiy Koreya va Qozog'iston — alohida ahamiyatga ega, chunki ular turli tarixiy sharoitlarda, ammo har biri o'ziga xos saboq beruvchi tarzda inflyatsion targetlash rejimini joriy etgan. Janubiy Koreya 1998-yildagi Osiyo moliyaviy inqirozidan so'ng, milliy valyuta keskin qadrsizlanishi va yuqori inflyatsiya sharoitida ushbu rejimga o'tgan rivojlangan davlatlar qatoriga kiradi. Koreya tajribasining o'ziga xos jihati shundaki, mamlakat rejimni inqiroz davridagi og'ir makroiqtisodiy vaziyatda joriy etishga majbur bo'lgan, biroq keyingi yillarda institutsional mustahkam asoslar — markaziy bank mustaqilligi, shaffof kommunikatsiya siyosati va moliya

bozorlarining yetarli darajada rivojlanganligi — hisobiga rejimni barqaror tarzda saqlab qolishga muvaffaq bo'lgan. Bu Koreya markaziy bankining nafaqat qisqa muddatli inflyatsiya ko'rsatkichlariga, balki uzoq muddatli inflyatsion kutilmalarni boshqarishga ham alohida e'tibor qaratganligi bilan izohlanadi, bu esa rivojlangan moliya bozoriga ega bo'lmagan davlatlar uchun ham muhim uslubiy saboq beradi.

Qozog'iston tajribasi esa, aksincha, dastlabki bosqichda muvaffaqiyatsizlikka duch kelgan holat sifatida alohida o'rganishga loyiq. 2015-yilda Qozog'istonda inflyatsion targetlash rejimiga o'tishdagi noaniq siyosat dollarizatsiyaning 67 foizgacha o'sishiga olib kelgan, bu esa mamlakat resurslarining behuda sarflanishiga sabab bo'lgan. Bunga asosiy sabab sifatida rejimga o'tish jarayonida milliy valyuta kursini erkin suzishga to'liq va izchil o'tkazmasdan, aralash siyosat yuritilgani ko'rsatiladi — ya'ni markaziy bank bir tomondan targetlash rejimini e'lon qilgan, ammo amalda valyuta bozoriga faol aralashishni davom ettirgan, bu esa bozor ishtirokchilarida noaniqlik va ishonchsizlikni kuchaytirgan. Shundan so'ng olingan saboqlar asosida Qozog'iston o'z siyosatini qayta ko'rib chiqib, milliy valyuta — tengeni to'liq erkin suzish rejimiga o'tkazdi hamda targetlash rejimi doirasida endi almashuv kursi bo'yicha aniq maqsadli ko'rsatkichlar belgilanmaydi, bu esa hozirgi kunda mamlakat rejimni nisbatan barqaror tarzda amalga oshirishiga imkon bermoqda.

Yuqorida ko'rib chiqilgan ikki davlat tajribasining asosiy jihatlarini quyidagi jadvalda umumlashtirish mumkin:

Ko'rsatkich	Janubiy Koreya	Qozog'iston	O'zbekiston uchun saboq
Rejimga o'tish sharoiti	1998-yildagi Osiyo moliyaviy inqirozi fonida, majburiy tarzda	2015-yilda rejalashtirilgan tarzda, ammo izchilliksiz	Rejimga tayyorgarlikni bosqichma-bosqich va oldindan rejalashtirilgan tarzda olib borish
Valyuta kursi siyosati	Erkin suzuvchi kurs, izchil siyosat	Dastlab aralash siyosat, keyin to'liq erkin suzishga o'tildi	Kursni erkin suzishga izchil va to'liq o'tkazish, yarim choralardan qochish
Dollarizatsiya darajasi	Nisbatan past va barqaror	2015-yilda 67 foizgacha o'sgan	Milliy valyutaga ishonchni oshirish orqali dollarizatsiyaning oldini olish
Institutsional asos	Markaziy bank mustaqilligi va shaffof kommunikatsiya	Rejim boshida institutsional asos yetarli mustahkam bo'lmagan	Markaziy bank mustaqilligi va kommunikatsiya siyosatini kuchaytirish
Natija (hozirgi holat)	Barqaror va muvaffaqiyatli amalga oshirilmoqda	Qayta ko'rib chiqilgandan so'ng barqarorlashdi	Ikkala tajribadan ijobiy va salbiy saboqlarni birgalikda hisobga olish

Demak, O'zbekiston uchun eng maqbul yo'l — Janubiy Koreyaning institutsional mustahkamlik saboqlarini o'rganish bilan bir qatorda, Qozog'istonning dastlabki bosqichdagi xatolarini takrorlamaslik, ya'ni valyuta kursi siyosatida izchillik va shaffoflikni ta'minlashdan iborat bo'lishi lozim.

Xulosa. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, inflyatsiyani samarali boshqarish faqat pul-kredit siyosati vositalarini qo'llash bilan cheklanmaydi. Janubiy Koreya va Qozog'iston tajribasi narxlar barqarorligini ta'minlashda Markaziy bankning samarali pul-kredit siyosati bilan bir qatorda ishlab chiqarish salohiyatini oshirish, ichki bozorda sog'lom raqobat muhitini shakllantirish, logistika infratuzilmasini rivojlantirish hamda davlatning iqtisodiy siyosati o'rtasidagi muvofiqlik muhim ahamiyat kasb etishini ko'rsatadi.

O'zbekistonda ham inflyatsiyani bosqichma-bosqich pasaytirish bo'yicha muhim natijalarga erishilgan bo'lsa-da, narxlar barqarorligini uzoq muddat saqlash uchun kompleks yondashuvni yanada takomillashtirish zarur. Xorijiy tajribaning milliy iqtisodiyot xususiyatlariga mos jihatlarni bosqichma-bosqich joriy etish inflyatsion bosimni kamaytirish, aholi real daromadlarini himoya qilish hamda barqaror iqtisodiy o'sishni ta'minlashga xizmat qiladi.

Tadqiqot natijalari asosida quyidagi ilmiy-amaliy takliflarni ilgari surish maqsadga muvofiq:

1. **Pul-kredit va fiskal siyosatni yanada muvofiqlashtirish.** Markaziy bank va Hukumatning inflyatsiyaga ta'sir qiluvchi qarorlari o'zaro uyg'un holda amalga oshirilishi, davlat budjeti xarajatlari inflyatsion xavflarni hisobga olgan holda rejalashtirilishi lozim.
2. **Ichki ishlab chiqarishni kengaytirish va logistika tizimini rivojlantirish.** Janubiy Koreya tajribasidan kelib chiqib, qishloq xo'jaligi va sanoat mahsulotlarini ishlab chiqarishni ko'paytirish, saqlash va tashish infratuzilmasini takomillashtirish orqali taklif hajmini oshirish va narxlar bosimini kamaytirish zarur.
3. **Raqobat muhitini kuchaytirish.** Ayrim tovar bozorlarida monopol va ustun mavqega ega korxonalar faoliyati ustidan nazoratni kuchaytirish hamda yangi tadbirkorlik subyektlarining bozorga kirishini rag'batlantirish narxlarning asossiz oshishini cheklashga xizmat qiladi.
4. **Inflyatsiyani monitoring qilishning zamonaviy tizimini yaratish.** Sun'iy intellekt va katta ma'lumotlar (Big Data) texnologiyalaridan foydalangan holda narxlar dinamikasini real vaqt rejimida tahlil qilish va prognozlash tizimini bosqichma-bosqich joriy etish maqsadga muvofiq.
5. **Import inflyatsiyasi xavfini kamaytirish.** Mahalliy ishlab chiqaruvchilarni qo'llab-quvvatlash, import qilinadigan strategik mahsulotlar bo'yicha ta'minot zanjirlarini diversifikatsiya qilish hamda eksport salohiyatini oshirish orqali tashqi narxlar ta'sirini yumshatish mumkin.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki. *Pul-kredit siyosatining 2026-yil va o'rta muddatli istiqbolga mo'ljallangan asosiy yo'nalishlari*. – Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki, 2025.
2. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki. *Inflyatsiya sharhi (Inflation Report)*. – Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki, 2023–2025-sonlari.
3. International Monetary Fund (IMF). *Republic of Uzbekistan: 2025 Article IV Consultation – Staff Report*. Washington, D.C.: IMF, 2025.
4. Mishkin, F. S. *The Economics of Money, Banking, and Financial Markets*. 13th Edition. Pearson Education, 2022.

5. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti. *2020–2023-yillarda O'zbekiston Respublikasida inflyatsion targetlash rejimiga bosqichma-bosqich o'tish to'g'risidagi qaror va farmonlar.*
6. Bank of Korea. *Monetary Policy Report.* Seoul: Bank of Korea, 2024–2025.
7. National Bank of Kazakhstan. *Monetary Policy Report.* Astana: National Bank of Kazakhstan, 2024–2025.